

Michał Paszkowski

Litwa coraz bliżej członkostwa w Międzynarodowej Agencji Energii

W 2019 r. Litwa podjęła starania na rzecz członkostwa w Międzynarodowej Agencji Energii (IEA), jednej z najważniejszych organizacji międzynarodowych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego jej sygnatariuszom. To kolejny krok, po akcesji w 2018 r. do grona państw członkowskich Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), w kierunku wzmocnienia bezpieczeństwa oraz zwiększenia aktywności międzynarodowej Litwy na arenie międzynarodowej. Rząd w Wilnie oczekuje, że Litwa uzyska członkostwo w organizacji niezwykle szybko, bo już w 2021 r., zakładając, że po wyborach parlamentarnych stanowisko nowego rządu pozostanie takie samo.

Znaczenie Międzynarodowej Agencji Energii dla polityki Litwy. International Energy Agency (IEA) została utworzona w listopadzie 1974 r. (z siedzibą w Paryżu) w następstwie światowego kryzysu naftowego i obecnie stanowi forum współpracy 30 państw (głównie importerów surowców energetycznych). Przez lata rola i znaczenie organizacji uległy przeobrażeniu. Obecnie do zadań organizacji należy m.in. przeciwdziałanie fizycznym brakom ropy naftowej na rynku (istnieje odpowiedni system reagowania na takie zagrożenia), promocja współpracy energetycznej i udzielanie wsparcia eksperckiego m.in. w zakresie ochrony środowiska. IEA prowadzi kompleksowy program współpracy energetycznej między państwami członkowskimi, z których każdy jest zobowiązany do utrzymywania zapasów ropy naftowej i paliw odpowiadających 90 dniom importu netto oraz posiadania uprawnień do wprowadzenia środków mających na celu ograniczenie zużycia paliw w gospodarce.

Niewątpliwie to nie tylko brak znaczących zasobów surowców energetycznych, w tym ropy naftowej, skłonił Litwę do podjęcia starań na rzecz członkostwa w IEA. Także wyzwania związane z ochroną klimatu stanowiły ważny asumpt do podjęcia działań akcesyjnych, które znajdują się w centrum zainteresowań rządu w Wilnie. Litwa, jako państwo członkowskie Unii Europejskiej, posiada skuteczne narzędzia do uzyskania wsparcia ze strony innych państw członkowskich w przypadku wystąpienia zakłóceń w dostawach ropy naftowej i paliw. Pomimo tego charakter rynków energetycznych skłonił rząd do podjęcia wysiłków na rzecz członkostwa właśnie w tej organizacji. Jednocześnie mechanizmy stosowane przez IEA w sytuacjach kryzysowych wydają się sprawniejsze niż obowiązujące w UE, co też mogło być argumentem za podjęciem starań akcesyjnych.

Determinacja kluczem do sukcesu. Przed Litwą jeszcze kilka etapów do uzyskania członkostwa w IEA, a proces – jeżeli będzie kontynuowany także po wyborach parlamentarnych (11/25 października 2020 r.) – powinien zakończyć się w krótkim czasie (uzyskanie członkostwa trwa zazwyczaj do 5 lat). Determinacja, z jaką podejmowane są działania na rzecz członkostwa, oraz istnienie już na Litwie odpowiedniego systemu zapasów ropy naftowej i paliw w oparciu o obowiązujące mechanizmy stosowane przez państwa UE mogą znacznie przyspieszyć ten proces. Zgodnie z oczekiwaniami Litwa mogłaby uzyskać członkostwo w IEA już 2021 r., tym bardziej że poszczególne etapy akcesji są realizowane bardzo szybko. Formalnie Litwa wyraziła chęć przystąpienia do organizacji w lipcu 2019 r., a już w czerwcu 2020 r. litewski Seimas przyjął poprawki do ustawy o zapasach¹, zgodnie z wymogami IEA. Wprowadzenie odpowiednich legislacyjnych i organizacyjnych rozwiązań w zakresie tworzenia i utrzymywania zapasów, obok członkostwa w OECD, jest jednym z warunków wstępnych ubiegania się o członkostwo.

W ramach kolejnego etapu w dniach 31 sierpnia – 11 września 2020 r. w Wilnie gościli przedstawiciele kilku państw członkowskich oraz sekretariatu IEA, którzy przeprowadzili dwa przeglądy: całościowy przegląd polityki energetycznej Litwy (In-Depth Review) oraz przegląd gotowości kryzysowej (Emergency Response Review). Oba wydarzenia stanowią ważny element oceny zdolności państwa do członkostwa w organizacji. Zorganizowanie

¹ Republic of Lithuania Law on State Stocks of Petroleum Products and Oil, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8d805ad211ba11ea1dda5669c1a32a1?jfwid=eilnnoxr9> [23.09.2020].

łącznie obu tych przeglądów stanowi potwierdzenie determinacji, z jaką Litwa dąży do uzyskania członkostwa w IEA, a także pozytywnego odbioru tej kandydatury w sekretariacie organizacji i państwach członkowskich.

W dalszej kolejności sekretariat IEA opracuje całościowy raport, który będzie przedmiotem dyskusji na posiedzeniach grup roboczych organizacji. Na początku 2021 r. można oczekiwać wystosowania przez Radę Zarządzającą (Governing Board), a więc najważniejszy organ decyzyjny IEA, zaproszenia dla Litwy do przystąpienia do Porozumienia o Międzynarodowym Programie Energetycznym (I.E.P.) z 18 listopada 1974 r. Jeżeli kolejne etapy akcesji będą realizowane z taką samą dynamiką, to już pod koniec 2021 r. powinien zakończyć się proces ratyfikacji porozumienia i Litwa uzyska członkostwo w organizacji.

Korzyści i koszty dla Litwy związane z członkostwem w organizacji. IEA przygotowuje szereg analiz i ekspertyz, które służą państwom członkowskim w kształtowaniu polityk energetycznych. Jednocześnie do zadań sekretariatu IEA należy identyfikowanie zagrożeń wynikających z bieżących trendów rozwoju poszczególnych rynków energii oraz przygotowanie propozycji rozwiązań służących bezpieczeństwu państw sygnatariuszy. Organizacja od lat podejmuje wysiłki mające na celu wypracowanie instrumentów służących zwiększeniu bezpieczeństwa w różnych sektorach energetycznych, w tym gazu ziemnego i energii elektrycznej. Włączenie się Litwy w prace m.in. na rzecz większego wykorzystania nowoczesnych technologii w gospodarce (np. wodór) może w przyszłości przyczynić się do szerszego zastosowania tego typu technologii w gospodarce, a w konsekwencji do zmniejszenia emisji CO₂. Niemniej w dalszej kolejności o sile organizacji decydują tworzone i utrzymywane przez poszczególne państwa zapasy ropy naftowej i paliw, które mogą być uwalniane w sytuacjach kryzysowych². Uwzględniając nadal dużą zależność od dostaw ropy naftowej od Rosji (w 2019 r. na poziomie 94%, a w 2020 r. jak dotąd na poziomie 90%), członkostwo w tej organizacji wzmocni bezpieczeństwo energetyczne Litwy.

Do kosztów związanych z uczestnictwem w organizacji należy zaliczyć sam obowiązek posiadania zapasów ropy naftowej, które są utrzymywane w zależności od systemu przez wyspecjalizowane agencje lub przedsiębiorstwa, co znacznie obciąża budżet państwa lub firm naftowych. Litwa, tak jak pozostałe państwa, będzie zobowiązana do udziału w finansowaniu funkcjonowania sekretariatu IEA, do wypełniania zobowiązania sprawozdawczości statystycznej oraz zapewniania obsługi organów kolegialnych organizacji. Bilans korzyści i kosztów z uczestnictwa w pracach w organizacji wydaje się jednak dodatni.

Wnioski. Uzyskanie członkostwa Litwy w IEA nie jest sprawą przesądzoną, a ważna w tym procesie będzie determinacja rządu. Kluczową kwestią będą wybory parlamentarne na Litwie. Nie jest pewne, która z partii politycznych sformuje rząd, ale można przypuszczać, że kierunek działań na rzecz uzyskania członkostwa w organizacji powinien pozostać ten sam. Niemniej wzmocnienie pozycji Litwy w regionie poprzez uzyskanie akcesji nie powinno zasadniczo zmienić optyki postrzegania IEA w kręgach decyzyjnych w Wilnie, niezależnie od partii sprawującej aktualnie władzę. W chwili obecnej kwestia uzyskania członkostwa w IEA nie jest przedmiotem sporu politycznego na Litwie.

Członkostwo w IEA stanowiłoby duże wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego Litwy ze względu na włączenie się tego państwa w kolektywne działania kryzysowe oraz uzyskanie realnego wsparcia w sytuacji wystąpienia zakłóceń w dostawach ropy naftowej i paliw. Tego typu kwestia ma zasadnicze znaczenie, uwzględniając kooperację z innymi państwami członkowskimi w regionie (członkiem IEA są m.in. Polska, Estonia, Finlandia, Szwecja).

Uzyskanie członkostwa w organizacji może przynieść Litwie realne korzyści w postaci dostępu do informacji, analiz i raportów przygotowywanych przez sekretariat IEA. Uwzględniając zmieniające się otoczenie międzynarodowe oraz współczesne wyzwania, dostęp do rozwiązań stosowanych przez państwa członkowskie i inne współpracujące z IEA może skłonić Litwę do modyfikacji polityki sektorowej w niektórych obszarach (np. ciepłownictwo, efektywność energetyczna etc.).

² W przeszłości IEA jedynie trzykrotnie decydowała się na kolektywne uruchomienie zapasów ropy naftowej i paliw: 1) pierwsza wojna w Zatoce Perskiej (1991 r.); 2) zniszczenie infrastruktury naftowej w efekcie huraganów Katrina i Rita w USA (2005 r.); 3) wojna domowa w Libii (2011 r.).